

ŞEHİR SOHBETLERİ

-dördüncü-

Şehrin birikimlerine kültür deriz. Bu kültürü taşıyanlara şehirliler desek haksız sayılamayız. Mesela, sosyolojik bir tespiti göre şehre yerleşen ikinci kuşaklarda şehirliler olarak sayılmaktadır. Yerlilik süresi kırk yıldır.

Ahmet NARİNOĞLU

Şehir kültüründen hasbihal edelim. Şehri kültürden ayırmak mümkün mü? Âdem insan, insan ademse, şehirle kültür de öyle. Etle tırmak gibi. Şehir kültür üretir, kültür şehri var eder. Şehir kültürü insan hafızasına benzer. Nasıl insan biriktire biriktire (yani tuğla üstüne tuğla koya koya) hafızası gelişirse, şehirde kültür ürete ürete zenginleşir. Şehir kültürü öylesine zengin ki; dönme dolap gibi göz göz döne döne dolar, taşar .

Şehir kültürü öylesine zengin ki dönme dolap gibi göz göz ayıra mümkün. Hemen görelim

- Kasaba Kültürü
- Mahalle kültürü
- Çarşı, pazar kültürü
- Sokak kültürü
- Komşuluk kültürü
- Hane kültürü
- Yeme, içme, sofrası kültürü
- Eğlenme kültürü, dinlenme kültürü
- Ticaret, alışveriş kültürü
- Temizlik kültürü
- Yaşam kültürü
- İnanç, ibadet kültürü
- Giyim, kuşam kültürü
- Çalışma kültürü
- Esnaf kültürü
- Kahve kültürü
- Radyo Kültürü
- Sinema kültürü
- Televizyon Kültürü
- Misafirlik kültürü
- Ziyaret Kültürü
- Hediye Kültürü
- Sadaka Kültürü

Hepsi şehir kültürünün renkleri, desenleri. Böylesine zengin bir kültür harmanımız vardı. Bu kültürlerle ilgili yazılan eserler var. Anı kitapları var. Araştırmacıları bekleyen bakir saha, şehir kültürü.

Şehir, şehirliyi efendileştirmiş, daha mahrum kalan(taşrada yaşayanlar) kabaca kalmıştı. Bir zaman bizde de köylü şehirli ayrımına kültürel ayrımından bakılıyordu. Göçle beraber, şehrin taşrayı kuşatmasıyla ayrım kalmadı. Yine bir zamanlar medeniyet öğrenilsin diye şehre göçülürdü. Eğitim, okumak için taşradan şehre gelenler hem bilgiyi, hem medeniliği aldılar. Yani şehirliyle benzediler. Naifleştiler. Bu tespit yeni değil. Medeniyet, şehir üzerine kafa yoran bilginler, insanlığın seyrini şehrin seyri ile izah

ederler. İbni Haldun bunu “ asabiyet” ile izah eder. Asabi topluluklar şehri işgal eder, daha sonra şehirleşirler yerine başka topluluk gelir. Devran böyle sürer gider. Bizim şehirlerde de öyle olmadı mı? Şehrin yeni zenginleri, gözdeleri, dünün dışından/ taşradan/kırsaldan gelenleri değimliydi? Okumuşlar aydınlarda öyle diyebiliriz. O zaman bu döngü içinde yani şehir dönme dolap gibi dolup başlıyorsa şehirlerde kültür nasıl birikiyor?

Bunu da üretimin, ticaretin, dolaşımın, merkezi şehrin canlı ve dinamik oluşuna bağlıyoruz. Döngüye rağmen şehirlerin yerleşik hayata ağaç gibi tutunuşuna bağlıyoruz. Demek istiyoruz ki şehirlerin merkez oluşu onu kalıcı kılmaktadır. Şehrin birikimlerine kültür deriz. Bu kültürü taşıyanlara şehirliler desek haksız sayılamayız Mesela, sosyolojik bir tespite göre şehre yerleşen ikinci kuşaklarda şehirliler olarak sayılmaktadır. Yerlilik süresi kırk yıldır.

Çevremizde baktığımızda öyle değil mi? Birinci kuşak yani kırsal/taşra/köylü, yani şehirliler. İkinci kuşak memleket bağlantılı. Üçüncü kuşak şehirliler. Sen nerelisin? Diye sorarak ta anlarız. Camilerde okunan salaları da çarşıda anlarız. Ya köklerinden kopmamak için şehirde yaşasa da memleketini söyler. Yahut annem şuralı, babam buralı der bu şehirde oturuyoruz der. Almanya’da öyle. Ancak üçüncü kuşak yerleşik duruma geçmiş durumda.

Yerleşik olmak şehir kültürünün teminatı oluyor. Bilgi şehirlerde üretiliyor. Düşünenler yazarlar çizenler şehir’e yerleşiyor hafıza şehirlerde birikiyor. Yazılı görsel her çeşit kaynaklar şehirde toplanıyor. Üniversiteler, okullar, eğitim yerleri hepsi şehirde.

Üretim, şehirler de veya onun ekseninde oluyor. Bizde üretimin gelişmiş bölgelerinde (Marmara, Ege gibi) onların merkezinde de büyük şehirler var olmuştur. Hani eskiden derlerdi. Ankara devletin başkenti, İstanbul kültürün başkenti. Dolaşımın, ulaşımın merkezi şehirler. Bu yönlü zayıf olan Anadolu’daki şehirler (il/ilçe) merkezi olmakta zorlanıyorlar. Yani gelişemiyor, ilerleyemiyorlar. İnsanın yoğunlaştığı yerlerde kültürün canlılığına tanık oluyorsunuz. Bizde şehir kültürü dediğimiz kasaba kültürü vardı. İlk bozulma kasaba kültürü ile başlar. Köyden şehirlere göç kasabayı atlayarak başlar. Kasaba kültürü birikimiyle gelmeyen köylüler şehri hazmedemez. Bir yandan kasaba

kültürü yok olurken öte yandan şehir kültürü düzen tutmaz. Şöyle diyenlerde var. “Biz şehri hazmedemedik, şehir bizi hazmedemedi”. Batı medeniyetinin koloni kültürü bizde olmadığından varoşlar oluşur şehirlerimizde. İstanbul’dan bir örnek misal vereyim. Kağıthane de iken beş yüz elli civarında dernek vardı. Çoğu hem şehri dernekleri idi. (Mesela Sivas’ı Koyulhisar ilçesinin Boyalı Köyü Derneği gibi) Köy dernekleri, ilçe dernekleri. Bütün dernekler harıl harıl kentlerine çalışıyorlar. Paran, malzeme vs. Ama mahallelerinde sokağın, parkın meselesi ile uğraşmıyorlar. Dernekleri topladık. Üç şey istedik.

- 1.Şehir kültürü ile kaynaşın
- 2.Çocukları şehirliler yetiştirin
- 3.Kazancınızı oturduğunuz yerle fitti fitti (%50) paylaşın

İstanbul’un gerçeği buydu. Bütün, şehirlerimizde kültür göçü yaşıyoruz. Eskiden şehir’e gelenler şehrin kültürü hayatına kanşır, erirdi. Köyden şehre göç dalgasıyla durum değişti. Yine şehir sosyologları şöyle diyor. Eskiden köylü göçü vardı, şehir kültürü içinde erilerdi. Varoşlar, arka semtler oluşmazdı. Şimdi köy göçü var. Taşra/kırsal kesim/köy kültürü ile birlikte göçüyor. Şehirde her memleketten gelenler topluca yerleşiyorlar. Mahallede memleket isimlerine göre söyleniyor. Burada memleket kültürü yaşıyor. Tepeden baktığımızda bir tek şehir kültüründen çok, kültür mozaığı görüyoruz. Tek şehir kültürü oluşması içinde göçün durması, birkaç neslin geçmesi gerekiyor. Ama başka bir hakikat daha var. Şehre göçenlerin temel meselesi “şehir’e tutunmak” Hayat yolunda memlekettten

kopmamak. Memleketleri ile birlikte yaşamak. Mesela şehirde yaşayanlar yazın, bayramlarda, tatillerde memleketine giderler. Silayı rahim yaparlar. Erzak, yiyecek öteberi ile dönerler. Emekli olanlar, şehirde işi bitirenler, Kendileri dönse de aileleri dönmezler. Öyle yaparlar bu halleri onlara şehir de tutunma yolları olur.

Artık şehirlere mahkûmuz diyebiliriz. Öyleyse şehirde var olma yolları aramalıyız. Yani şehir kültürü üreterek yaşamalıyız. Birde kültür taşıyanlar var. Bunlara keşke kültür elçileri dense. Aslında kaybolan, yozlaşan kültür hayatında kültür misyonerlerine ihtiyacımız var. Hatta kültür bekçilerine ihtiyaç var. Bizim kelimelerimizle söylersek " kültür davası güden adamlara". Şehirliler yani yerliler, şehrin kadim kültürünü temsil ederler. Kültür onlarla şekillenir. Bu yönüyle tutucu olurlar. Değişime "ah eski günler" tepkisini verirler. Bir şehirlisi, giyiminden kuşamından, davranışından, konuşmalarından efendiliği/hanımefendiliğinden fark edilir. Yığılan şehirlerde bu kesim numune gibi kaldılar. Şehirlisi aileleri inadına kültürlerini yaşatırlar. Daha doğrusu geleneksel yaşadıkça kültürlerini muhafaza ederler. Ama hangi şehre gitsek eski şehrin kalmadığını , bu ailelerin göçüne bağlarlar. Kalanlarda geçmiş ile avunurlar. Esnaf tam bir kültür elçisi. Eskiden şehrin sahibi derlerdi. Sadece şehri düşünen dert edinen, kucaklayan saygın insanlar. Modern çağda yerlerini Odalar, STK'lar alıyor deseler de boşluk dolmuyor.

Esnaf kültür iklimi sunar. Aslında esnaf erimeye başladı. Anadolu şehir ve kasabalarında tutunmaya çalışıyorlar. Bu hallerine rağmen

şehir kültürünü ayakta tutuyorlar. Mesela müşteriye yemek, çay ikram etmek, hal hatır sormak, veresiye yazmak, ödünç para vermek, dükkânını açık tutmak, komşu ile sohbet etmek, sefer taşı ile yemek yemek, yanında çırak çalıştırmak gibi.

Aydınlar da öyle. Her bölgede, şehirde sürekli ayakta dururlar okumuş, yazmışlar. Belki bu aydın, emektar insanların şehirlerde isimleri bilinir. Yetiştirdiği insanlar eliyle silsile yaşarlar. Sözleri, davranışları rolleri yaşamaları ile kültür taşırlar yayarlar Kadınlar şehrin göstergesidir. Çoğu şehirler kadınların toplumdaki rolleriyle kültürlerini ileriliğini anlatırlar. Anadolu'da kahvelerde, lokantalarda kadınların çalışması oranının gelişmişliğini anlatmak için ifade edilir. Kadınlar hem geleneksel kültürü yaşarlar hem de yeni kültürlere de açıktırlar. Kadınların çok yönlülüğü ve renkliliği zenginlik katar şehir kültürüne.

Gençleri yok sayamayız. Gençlik dışardan gelen her cereyana açık. Yeniliklere açık. Eski geleneklere dava diye sanılırken değişime gelişme/ilerleme olarak bakar. Gençler kültür değişimini üzerlerinde taşırlar. Kuşakların arası kültür değişimini gençlerde bariz şekilde görürüz. Gençleri sahiplendikçe/korudukça yerli kalıyorlar.

Şehirlerde kültür değişimi kaçınılmaz. Değişim mukadder. Açık toplumlar da değişim şehirlerden başlar. Şehir kültürü ağır, derin, geniş teferruatlı bir konu. Pek çok ilmin, başta sosyolojinin sahası. Kaç sosyolog kent üzerinde çalışıyor? Kent sosyologları ne kadar? Kent kültürü üzerine ilmi saha çalışmaları yapıyor nereye gittiğimize dair ışık tutuluyor mu? Kaç şehirde Kent Araştırmaları merkezi var? Şehirler üzerine yazılan çizilenler şehirlilere mal ediyor mu? Sunuluyor mu?

Kaç kitap okuduk şehrimize dair. Elimiz kalem tutuyorsa kaç yazı yazdık? Şehir kültürü, en kaygılı yanımız. Korkmadan üzerine gideceğimiz el ezem yanımız da.

Bir düşünür "şehir bizim medeniyet maceramız" der. Desem ki, medeniyet yaşatma davası güden bizler, kültürlerimizi yaşamadan/yaşatmadan buna nasıl muvaffak olacağız? Kızmadınız umarım.